

СЕРЕДНЬОВІЧНІ ХРОНІКИ ПРО СВЯТЕ СВІТЛО У ГРОБІ ГОСПОДНЬОМУ

У статті розповідається про чудо сходження Святого Світла у Гробі Господньому в місті Єрусалимі, аналізуються хроніки, свідчення християнських і мусульманських учених, істориків, ієрархів та паломників, які по-різному оцінюють чудесну подію.

Ключові слова: Воскресіння Господнє, храм Гробу Господнього, Гріб Господній, Кувуклія, Святе Світло, Святий Вогонь, лампада, паломництво, хроніки, свідчення, політика.

Мало хто серед християнських народів світу не знає про чудо Святого Світла у Великодню Суботу у Гробі Господньому, напередодні найбільшого свята Воскресіння Господнього. Інтересом до явища наповнений Інтернет, у якому спостерігаються намагання деміфологізувати процес появи Світла. У різних засобах друкованого слова автори і читачі поділяються на тих, хто вірить і не вірить у Божественну з'яву Світла. Щоб «засвітитися» на великодніх телевізійних екранах, бачимо не раз політиків у церквах зі Святим Світлом, і цей процес не теперішній, а сягає глибини тисячоліть.

Актуальність такої теми очевидна, з точки зору «добросовісного скептицизму», коли людина водночас сумнівається і вірить у чудо Святого Світла, що приносить кожного разу щастя і надію людству. Цьому християнському феномену присвячено сотні різних наукових і популярних монографічних досліджень. Серед них німецькі дослідження Й. Мосгейма (1786 р.), Г. Кламета (1911 р.), російського автора І. Крачковського (1915 р.), грецького архімандрита К. Мілліраса (1914 р.). 1998 р. у Москві вийшла невелика книжка С. Бичкова «Благодатний вогонь: міф чи реальність?» з грубими нападками на православних ієрархів. 2012 р. побачила світ книга свідчень про Святе Світло грецького дослідника Харіса К. Скарлакідіса «Святе Світло у Велику Суботу на Гробі Господньому», у якій зібрано документальні хроніки Середньовіччя і сучасні свідчення. У книзі вміщено понад 45 історичних хронік про чудо Святого Світла, і вона видана грецькою, англійською, іспанською, німецькою, італійською, румунською, сербською, російською мовами.

Щоб особисто переконатися у чуді Святого Світла, автор публікації двічі заходив до Гробу Господнього (грец. «Кувуклія») і хоч ця подія не відбувалася напередодні Воскресіння Господнього, тим не менше, намагався відчутти дух величі святого чуда Господнього у Велику Суботу. На основі відчутого можна стверджувати, що цей процес пізнання слави Господньої безкінечний, тому і безкінечна його актуальність, що кожного разу набуває інших інтерпретацій з-під пера дослідників, які позитивно або негативно налаштовані до промислу Божественного Одкровення.

Автор ставить за **мету** проаналізувати опубліковані джерела з висвітлення Великоднього чуда та подати його з точки зору релігієзнавця християнської орієнтації на тлі розвитку всесвітньої та християнської історії від четвертого століття до наших днів, поданих французами, арабами, візантійцями, німцями, англійцями та іншими авторами, серед них навіть українцем, ігуменом Данилом із Чернігівщини.

Виклад матеріалу. Щодо ознаки першого чуда Святого Світла у Гробі Господнім, то, очевидно, варто вважати незрівнянно яскраве Світло, що заповнило весь простір біля Гробу Господнього під час Воскресіння Ісуса Христа, про що описують євангелісти. З історії трьохсотлітнього переслідування християн римськими властями про сходження Святого Світла нам нічого не відомо. Лише з державним узаконенням християнства візантійським імператором Константином 313 р. та побудовою Храму Воскресіння Господнього на місці розп'яття Ісуса Христа матір'ю імператора Оленою – починається доба зародження історії Святого Світла у Гробі Господнім. Відтоді, крізь століття політичної нестабільності на Близькому Сході, тотального знищення храму та його відбудови, сучасники свідчать про містичну появу Світла та характерну для нього непекучість у перші секунди. З цього періоду, а, можливо, і ранішого, археологи

знайшли керамічні лампади, на яких вигравіювано напис: «Світло Христове освітлює всіх», що, очевидно, засвічувалось чудесною природою, а не людською рукою.

Найдавніша письмова згадка про самозапалення Святого Світла належить до опису вірменського історика Кіракоса Гандзакеці (1101 – 1171 рр.), який пише про події, що відбулися між IV і VIII ст., й серед них згадує про чудотворний спалах лампади, яку поклав на Гріб Господній просвітитель Вірменії святий Григорій близько 331 р. Завдячуючи його проповідям, вірменський народ прийняв християнство 301 р. Перше видання праць історика Кіракоса у Вірменії надруковано 1961 р., а 1985 р. його перевидано англійською мовою. Історик стверджує, що «святий Григорій поставив лампаду на Гріб Господній і в молитвах своїх попросив Бога, щоб у свято Пасхи це місце було освячене нематеріальним Світлом» [25, с.51]. І справді, після молитов святого Григорія лампада засвітилася. Історик пише, що одного разу, коли між вірменами і грузинами виникли суперечності про дату святкування Пасхи, то саме Світло, яке отримав святий Григорій, вирішило суперечку на користь вірмен. І цей вогонь, продовжував автор, «запалюється щорічно по велінню Божому по нинішній день» [25, с.51]. Безперечно, розповідь історика є вірменською версією появи Чуда і водночас утвердження першості Вірменії у прийнятті християнства у кавказькому регіоні.

Наступне повідомлення подає Василій Емеський у «Житті святого Феодора Савваїта», який був племінником цього святого. Феодор (бл. 776 – 856 рр.). – родом із сирійського міста Емеси. У монастирі провів 41 рік, де був висвячений на єпископа, відвідав Кувуклію та уздрів появу Святого Вогню. «Житіє» російською мовою побачило світ 1891 р. завдяки перекладу російського філолога І. Пом'яловського з двох грецьких рукописів, привезених з Афону і знайдених у Московській синодальній бібліотеці. Ця праця зберігається у декількох грецьких рукописах і перекладена арабською та грузинською мовами. Автор «Життя» Василій Емеський лаконічно розповідає про те, як святий Феодор провів у Єрусалимі чотири дні напередодні пасхального Воскресіння 816 р.: «Після того, як Святий Феодор пообідав з патріархами і провів з ними Страсну П'ятницю у Велику Суботу після запалення лампад Святого Воскресіння Небесним Світлом, відслужив світлий празник Святого і Великого Воскресіння» [19, с.51]. Це вже була друга письмова згадка про Небесне Світло, що запалювалося у Гробі Господньому, записана свідком такої події.

З того часу пройшло всього 11 років, і в хроніках з'явилася нова згадка про чудо, записана арабським філософом аль-Джахізом. На відміну від двох попередніх авторів, аль-Джахіз (781 – 869 рр.) додатково займався вивченням історії, біології, зоології і богослов'я. Написав працю «Про тварин», у якій згадує про християн у зневажливому тоні та стверджує про Світло як обман, а ніяке не чудо. Він пише: «Охоронці храму не перестають обманувати народ так само, як і монахи з факелами у єрусалимському храмі Воскресіння Господнього стверджують, що масло в лампадах загорається без полум'я уночі напередодні одного з тих свят» [1, с.56]. Безперечно, що мусульманин у той час не міг іншого написати, та ця хоч і негативна згадка свідчить про те, що чудо Святого Світла було відоме і поширювалося серед народів.

Цікаво зафіксував повідомлення про чудо у єрусалимському храмі чернець Бернард із французької Бретані у IX ст. У своїй хроніці він записав, як 867 р. відправився до Єрусалима з двома іншими монахами – італійцем та іспанцем. У дорозі вони відвідали Папу Римського Миколая I, звідти кораблем через 10 днів добралися до Єгипту, а потім – до Єрусалима. До наших днів цей цікавий рукопис дійшов в англійських текстах. Автор писав, що уранці Великої Суботи у храмі починається Служба Божа. Люди співають «Господи помилуй» до тих пір, поки «не появиться ангел і не запалить Світло у лампадах, які висять над Гробом. Патріарх передає Світло єпископам, а ті народові» [26, с.58]. Автор не бачив ангела з неба, хоч і записав у хроніці, можливо, що така думка в той час поширювалася серед людей.

По-іншому писав про Святе Світло єпископ Кесарійський Арефа у посланні до еміра Дамаска. Жив він у середині IX ст., помер у глибокій старості близько 944 р. і належить до значних фігур духовного розвитку Візантії т.зв. Македонського ренесансу [4, с.236]. Це послання збереглося у грецькому рукописі і міститься у Московській патріаршій бібліотеці. Арефа пише: «І донині святий і чесний Гріб його чудотворить кожен рік у день Воскресіння.

Християни попередньо гасять усі лампади в Єрусалимі. Там, де розташований його Гріб, виготовляють лампаду із гнотом і прикрасами. І в той час, коли емір Єрусалима стоїть близько Гробу Господнього, запечатаного ним самим, а християни, які перебувають у храмі Воскресіння, співають «Господи помилуй», виникає блискавка і в лампі запалюється Світло. І від того Світла запалюють вогонь усі мешканці Єрусалима» [21, с.60]. Свідчення Арефи характерне новизною у його наголошенні, що Гріб Господній напередодні чуда опечатується еміром, а вогонь спалахує у вигляді блискавки.

Свою лепту на підтвердження свідчення про чудо зробив згаданий арабський історик і енциклопедист аль-Масуді у праці «Золоті копальні і розсипи самоцвітів», написаній 940 р. Поданий далі текст є французьким перекладом. Аль-Масуді пише: «На п'ятий день місяця тишрин (жовтень) відбувається торжество храму Воскресіння в Єрусалимі. З цього приводу збираються християни зі всього світу. Між тим сходить вогонь з неба, і за допомогою факелів передають його по всіх напрямках. Багато мусульман, які присутні при цьому, дуже дивуються зі свята; вони тут зривають листя з оливкового дерева. Що стосується чудесного полум'я, то воно створюється за допомогою дуже тонкого мистецтва, що є великою таємницею» [23, с.61]. Цитата аль-Масуді є дуже важливою, хоча для утвердження древності самого чуда, на наш погляд, учений «страхується «висловом «про тонке мистецтво», яке не піддається розгадці. Можливо, він ці відомості переписав із попередніх джерел, які не дійшли до нашого часу.

Маємо ще одне повідомлення арабського законодавця Ібн аль-Касса, який помер у 946 р. Він добре розумівся на ісламських законах і був автором чисельних богословських праць. В одній із них під назвою «Кітаб» детально описує появу Святого Світла. Ця праця збереглася у п'яти рукописах і побачила світ 1911 р. У ній розповідається так: «На християнську Пасху у Велику Суботу вірні покидають місце, де розташований Гріб, і збираються навколо нього, звідти вони моляться, кладуть поклони перед Богом. Там знаходиться емір та імам мечеті, який зачиняє двері Гробу. Ніхто не рухається з місця до того часу, поки не появиться Світло, подібне на білий вогонь, що виходить з Гробу. Тоді правитель відчиняє двері і входить туди зі свічкою у руці й запалює її від цього Світла. Полум'я запалених свічок не обпалює лице. Він передає її імаму, який переносить і запалює лампади мечетей. Коли свічка пройде через троє рук, вогонь починає пекти і набирає звичайного вигляду» [2, с.64]. З поданого тексту дізнаємось, що мусульманська община Єрусалима спільно з християнами святкувала появу Воскресного Вогню, хоч це відбувалося у пору протистояння мусульманського і християнського світу. Враховуючи суворість ісламу, можна дивуватись, що найважливіше чудо християнського світу у Єрусалимі офіційно відзначалося мусульманськими властями міста.

Є ще одне свідчення з X ст. латинського священика Отмара, який відвідав Єрусалим і був очевидцем священнодійства Святого Світла. Його розповідь уміщена в латинському рукописі під назвою «Сад Чесного Хреста» і зберігається у Мюнхенській бібліотеці (Німеччина). Отмар як очевидець подав таке свідчення: «Я побачив, як тільки може уздріти людське око, як зійшло з неба на Гріб Господній невидиме Світло. І воістину воно запалилося там і стало зовсім ясно видно» [18, с.70].

Повідомлення Отмара підтверджує грецький історик Микита, який приїхав на Пасху 947 р. до Єрусалима як представник імператора Константина VII Багрянородного, щоб подарувати патріархові Христодулу імператорські дари та взяти участь у зустрічі Святого Світла. Свої враження Микита старанно описав у звіті до імператора. Микита стояв поруч патріарха Христодула і чув його розмову з мусульманським еміром Єрусалима, коли той намагався спровокувати появу Святого Світла. Патріарх заперечував йому та переконував, що мусульмани матимуть проблеми зі збором податків від християн. Незважаючи на попередження, правитель міста замінив гніт у світильнику на металевий, але лампада таки загорілася. З цього приводу Микита записав: «А коли емір на очах у архієпископа вставив у лампаду Гробу Господнього залізний гніт, усі ми побачили, як Божественним промислом засвітилося Світло» [20, с.71]. Клірик наголосив, що цей вогонь започаткувався ще з часів Воскресіння Ісуса Христа і відтоді це продовжується щорічно – у абсолютно порожньому Гробі, що мусульмани здивовані і не в силі відкинути побачене ними.

Константин Багрянородний, як відомо, був імператором-інтелектуалом. Під час його правління Візантійська імперія отримала важливі воєнні перемоги і переживала великий розквіт. Будучи богобоязливим, як і його батько Лев Мудрий, імператор дуже хотів, щоби Святе Світло у Єрусалимі працювало на зміцнення політичного впливу Візантії. Для підтримки і розповсюдження візантійської ідеї імператорський двір витрачав великі кошти. Звіт Микити особливо цінний, адже він є першим офіційним донесенням візантійському імператору і в ньому не допускалися вигадки й фантазії.

У цей період суттєвим свідченням на користь Святого Світла став важливий запис одного з найбільших учених ісламського світу – аль-Біруні (1000 р.). До нашого часу із 150-ти його творів на різну тематику збереглося лише 11. В одному з них – «Літопис древніх народів» – східний мудрець присвятив главу Святу християнської Пасхи, у якій пише: «Про суботу Воскресіння розказують історію, яка дивує дослідників природничих наук і причину якої неможливо знайти». Далі описує, від кого він дізнався про християнське чудо, як до гробу ідуть мусульманські правителі Єрусалима і стежать, щоб не відбулося фальсифікації; розповідає про те, як хтось замінив гніт у лампаді, а він все одно загорівся. Учений висвітлює джерело, з якого дізнався про ідентичність Святого Світла та його значний вплив на мусульманський світ і навернення навіть мусульман до Христової віри [16, с.81].

Щоб покласти край християнським впливам на мусульман, молодий єгипетський халіф аль-Хакім у 1009 р. повністю зруйнував храм Воскресіння Господнього і Гріб Господній. Про додаткові причини зруйнування храму повідомляє сирійський історик Ібн-аль Каланісі (1070 – 1160 рр.) в «Історії Дамаска». Щороку, пише він, під час Пасхи з єгипетського Каїра до Єрусалима відправлялися тисячі християнських паломників на верблюдах, щоб побачити спалах Святого Світла. Аби зупинити хвилю християнського фанатизму, аль-Хакім зруйнував ще багато інших храмів в околиці Єрусалима, поламав хрести, спустошив навіть християнський цвинтар у Каїрі. Але чудо Святого Світла не зупинилося зі зруйнуванням Храму Господнього, про нього розповідає французький монах і літописець Ріхард Благословенний (970 – 1046 рр.). У жовтні 1016 р. він очолив групу із 700 паломників з Франції до Єрусалима і став очевидцем Божественного Свічення. У ці роки аль-Хакіма змовники убили, і почалося нове відродження Храму під керівництвом сина кровавого халіфа. Ця подія почалася за 18 років після зруйнування Святині.

Ріхард Благословенний подає цікаві свідчення, що у Храмі Господньому на той час не було стін, а на Гробі Господньому – покрівлі. Християни стояли навколо руїни і молилися, мусульмани кидали у них камінням [23, с.94]. Розповідь Ріхарда Благословенного включена до творів французького літописця Уго, який довший час провів у монастирі Святого Ванна під керівництвом настоятеля Р. Благословенного. Цей рукопис нині зберігається у Берлінській бібліотеці. Події у літописі викладаються, як і в попередніх джерелах. «І ось, близько дев'ятої години, – йдеться у джерелі, – під час загальної молитви Світло Господнє загорілося в одній із лампад без допомоги будь-кого із смертних, і тоді язичників охопив страх, а християн радість» [11, с.96]. Повідомлення Ріхарда Благословенного записано в часі знищення храму і є для нас свідченням з того часу.

Цього ж десятиліття до Єрусалима з подорожжю прибув єпископ Орлеанський Одольрік (1015 – 1018 рр.), що також став очевидцем містерії Святого Світла. Про те, що бачив, він розповів монаху і літописцю Глаберу, і той включив його розповідь до своєї праці «Історія в п'яти книгах з 900-го по 1044 р.» [18, с.100]. Отже, чудо Святого Світла продовжувало жити, незважаючи на те, що храм був зруйнований аль-Хакімом.

Згодом, у 1095 р. Папа Римський Урбан II оголосив Хрестовий похід християнського Заходу з метою звільнення Гробу Господнього від невірних, і цим походом розпочинається нова сторінка в історії Святого Світла. Про цей похід яскраво писав французький священик і поет Балбдрік. Прикметно, що в свою «Історію Єрусалима» він включив промову Папи Римського Урбана II на Клермонському соборі про чудо Святого Світла. Закликаючи народ до походу, Папа в особливих тонах намагався розповісти про Святе Світло у Гробі Господнім: «Чиє серце, о брати, настільки

закам'яніло, що таке велике чудо не здригає тіло. Повірте мені, людина, чиє серце не вірить, отримавши такий божественний знак благодаті, є твариною без найменших почуттів» [22, с.102].

Це був перший римський понтифік, який переконливо говорив про велич Святого Світла, але через півтора століття знайшовся інший Папа на ім'я Григорій IX, який у 1238 р. сказав про Світло діаметрально протилежне: «Ми розуміємо, що служителі Гробу Господнього в Єрусалимі говорять, що Світло сходить з неба до Гробу напередодні Пасхи (...). В дійсності, як ми їм повідомили, Господь не потребує нашої брехні, ми забороняємо нашою владою, хто насмілиться повірити в чудо, коли-небудь відвідувати це місце» [21, с.104]. Варто додати, що вислів Григорія IX так ніхто з наступних пап і не спростував до наших днів.

Хрестоносці, як відомо, захопивши Єрусалим 1099 р., безжалісно вирізували мусульманське населення. У ці кроваві роки папські хроніки пишуть, що Святе Світло у передпасхальний день не появлялося. Серед авторів, які пишуть про це, є три французькі літописці, один німецький, англійський, італійський, вірменський і ще один невідомий французький. Так, французький літописець Фульхерій (1058–1117 рр.), капелан єрусалимського короля Болдуїна, що брав участь у I-му Хрестовому поході, описує про те, як Світло у 1101 р. не засвітилось у Гробі Господньому: «В пасхальну суботу всі були дуже затривожені, бо Святе Світло не зійшло на Гріб Господній» [27, с.113].

Те саме описується в латинському літописі «Кодекс L» за 1101 р., що розповідає про I-й Хрестовий похід. Автор його невідомий і писав він, що кожного разу напередодні Пасхи Святе Світло миттєво сходило на Гріб Господній, але того року Світло не появилось: «Хоч ми, зі свого боку, співали «Господи помилуй» і повторяли наші молитви до Всевишнього, надіючись, що патріарх вийде зі Святого Гробу, винесе нам звідти послане Богом Світло. Але (...) він з великим смутком вийшов з Гробу і показав нам, що не отримав Вогню, ми були дуже налякані і запечалені» [11, с.115-116].

Автор пише, що і наступного дня він зайшов до Гробу Господнього, але вогню не побачив. Тоді вирішили відправити молебень у мечеті Скали, яку хрестоносці перетворили на християнський храм, встановивши на куполі хрест. За цей час греки і сирійці, що залишилися біля Гробу Господнього, почали молитися за своїми правилами, і всередині Гробу Господнього Світло загорілося. Але вони не могли засвітити свої лампади, бо ключі від Гробу були у латинян. На думку автора, причина відсутності появи Світла у Гробі Господньому була викликана незадоволенням Господа войовничими діями хрестоносців на Близькому Сході. Таку ж історію з описом появи або відсутності Світла спостерігаємо у наступній французькій «Історії Бартольфа» (1101 р.) [8, с.123-127].

З цього приводу латиняни знайшли своє пояснення такого стану. Ось що писав італійський історик-хрестоносець Кафаро (1101 р.): «Браття, послухайте. Бачу, ви сумуєте про те, що Господь не послав Світло з небес, як звичайно. Навпаки, ви повинні бути щасливі, бо Господь не здійснює чудес для тих, хто вірить. Раніше це святе місто було у руках невірних, Господь творив чуда і повертав їх у віру. Тепер же навпаки, коли місто у руках християн, у чудах немає потреби» [9, с.129]. Таким чином латинський історик намагався підняти престиж католицької церкви, застосовуючи елементи фантазії і перебільшення.

Теж саме говориться і в рукописах англійського історика Вільяма Мальмсберійського (1101 р.) та вірменського – Матвія Едеського (1101 р.), які стверджують, що Святе Світло появлялося тільки тоді, коли у храмі Гробу Господнього відновлювався відповідний грецький канонічний порядок.

Цікавим є факт, коли між 1105 і 1107 роками Гріб Господній відвідав українець, чернець чернігівського монастиря Даниїл. Свої враження він записав у великій праці під назвою «Хожденіє, або Паломник ігумена Даниїла» [24, с.151-164]. Свою подорож почав він за князя Святослава Другого і в Палестині пробув понад два роки. Даниїл детально описав у «Паломнику» околиці Єрусалима, завдяки чому твір з науковою метою перекладено грецькою, німецькою і французькою мовами. Праця ігумена Даниїла дійшла до нас у 150 рукописах. Цінним у ній є його патріотичний вислів, коли він зустрівся з королем Болдуїном і той запитав його: «Чого хочеш, ігумене руський?» Даниїл відповів: «Володарю мій! Княже мій! Молю ти ся Бога для князів

руських, повели ми поставити своє кадило на Гробі Святим от всея Руської землі» [5, с.230]. Даниїл підтверджує, що бачив Святе Світло, і так описує про це: «І бачив я очима своїми грішними воістину, як сходило Святе Світло до Гробу Господнього нашого Ісуса Христа (...) невидимо сходить Світло з небес благодатію Божою і запалює лампади в Гробі Господньому» [24, с.153]. Далі він пише, що лампади у Гробі, поставлені грецькими монахами, загораються, а латинські – ні. Необхідно визнати, що українські дослідники Даниїлового «Паломника» скептично ставилися до його розповіді про Святий Вогонь. Так, у опублікованому у раритетному виданні «Історія української культури» за 1916 р. в розділі «Письменство» Володимира Радзиковича йдеться про Святе Світло як апокрифічну згадку про перебування в Єрусалимі. Автор пише: «Описи оживив Данило деякими апокрифічними переказами й легендами, як нпр. оповіданням про вогонь, що сходить із неба й запалює світла на Господнім Гробі» [5, с.230].

Хоч Даниїл не згадує про негативну оцінку Святого Світла латинськими ученими, однак це явище продовжувало турбувати римських ієрархів. Серед них – Петра Благочестивого (1147 р.), який народився у Франції і служив абатом Клюнійського монастиря. Він хвалив чудо появи Світла і описав його у двох книгах «Проти застарілого озлоблення іудеїв» та «Слово похвальне Гробу Господньому». У першому творі він так занотував: «Не переставало тоді Світло небесне світити у нечестивій тьмі (...) у Святу Суботу напередодні Воскресіння Господньої Пасхи» [17, с.174]. У наступній книзі автор пише про Світло у молитовній формі: «Ти направляєш Вогонь з неба на Гріб Господній Сина Твого, якого християни почитають (...). Через Вогонь, який посилаєш з небес, освітлюєш Гріб, у якому спочив Син Твій, що став жертвою заради нас» [17, с.175]. Додамо, що Петро Благочестивий особисто не бачив Світла і розповідь записав з уст інших. На жаль, його рукопис на цьому обривається, і римо-католицизм не має більше свідчень своїх авторів.

Про Святе Світло записали у хроніках також три ісландські паломники. Перший Миколай Бергсон – абат монастиря з Північної Ісландії. Він помандрував до Єрусалима приблизно 1150 р. і записав, «що Світло сходить напередодні Пасхи, сходить з неба на Гріб Господній» [6, с.178]. Про Вогонь пишуть ще два анонімні ісландські паломники. Їхні свідчення збереглися в науковій бібліотеці Копенгагена. У Росії є також їхні тексти, перекладені з англійської мови.

На фоні різних свідчень про Небесне Світло вирізняються події, пов'язані із завоюванням Єрусалима султаном Саладином 1187 р. [4, с.361]. Салах-ад-Дин (1118 – 1191 рр.) вважається одним із найбільших героїв ісламського світу. Він був султаном Єгипту, Сирії, Палестини і його імперія поширювалась від Нілу до Євфрату.

Перемігши хрестоносців, 1187 р. він увійшов до Єрусалима. Офіційним указом Саладин віддав Гріб Господній грекам, чим зміцнив свій союз із візантійським імператором Ісааком Ангелом. Як правитель Єрусалима Саладин увійшов до Храму Господнього і був присутній при загоранні Святого Світла. Ці випадки записані латинською мовою ієромонахом Річардом у творі «Ітинерарія Річарда» і хроніці Амвросія «Історія Священної війни» старофранцузькою мовою. Вони присвячені Третьому хрестовому походу короля Річарда I Левове Серце (1106 – 1111 рр.) і мають велике значення, бо записані єдиними очевидцями цього походу (1189 – 1191 рр.). Твори подібні між собою і майже однаково трактують сходження Святого Вогню [7, с.195 – 202; 12, с.191-195].

У наступні століття інтерес до феномену Святого Світла не зникав, а продовжував зростати. Про нього писали англійський письменник Джон Мандевіл (1157 р.), імператор Візантії Іоанн VI Кантакузин (1160 р.), Пердик Ефеський (XVI ст.), московський архімандрит Агрефеній (1400 р.), німецький подорожній Йоганн Шильтербергер (1415 р.), швейцарський історик Фелікс Фабрі (1481 р.) та інші, які в основному копіювали свої розповіді від різних очевидців.

Цікавим є ще одне свідчення, не подібне на інші. Йдеться про подію у Велику Суботу 1579 р., коли турецькі власті заборонили грецькому патріархові входити до Храму Воскресіння. Тоді Світло появилось з тріщини однієї з колон навколо Гробу Господнього. Звідти вдарив вогонь і всі засвітили свої свічі. Деякі автори згодом писали, що у колону вдарив блискавка, інші розцінювали це як чудо Господнє. Наприклад, російські фізики Андрій Волков і Євгеній Морозов прийшли до висновку, що структура тріщини справді свідчить про її утворення від електричного

розряду, але як таке сталося – пояснюють чудом, про що дали інтерв'ю російській газеті «Віра» від 11 квітня 2009 р.

Нарешті, ще один факт, який багатьма не сприймається. У 1916 р. Світло «сподобився» бачити сторож Гробу грецький монах Митрофан. Напередодні Великодньої Суботи він, ремонтуючи Гріб, сховався на горищі Кувуклії і побачив, як Світло загорілося.

Сучасні єрусалимські патріархи не менш детально і широко розповідають про появу Світла. Так, блаженніший патріарх Діодор I (1981 – 2000 рр.) наголосив: «Коли погаснуть усі вогні, я, пригинаючись, заходжу до Гробу, де було покладено тіло Ісуса. Там вклякаю на коліна і зі святим страхом молось давніми молитвами, переданими нам предками. Деколи очікування продовжується до декількох хвилин, після молитов. З надр каменя, на яким лежало тіло Христа, сходять неописане Світло. Як правило, воно має голубий відтінок» [15, с.260].

Наступних дванадцять років Святе Світло з Гробу Господнього виносив єпископ Христовул. На запитання, що він відчуває у той момент, відповів так: «То неможливо описати, людина входить у контакт з Богом» [10, с.265].

Сучасний єрусалимський патріарх Феофіл III про сходження Святого Вогню говорить: «Що стосується священнодійства Святого Світла, можу сказати: сила віри викликає чудо» [10, с.267].

Підсумовуючи тисячолітню хроніку появи Святого Світла у Гробі Господнім, зазначимо, що відбувалося воно на фоні конфронтації за Христову віру з мусульманським світом. Основними віхами цієї боротьби було будівництво храму Воскресіння Господнього, зруйнування його єгипетським шейхом аль-Хакімом, наступна відбудова храму сином жорстокого шейха, хрестові походи за визволення Гробу Господнього від «невірних», перемога султана Саладіна над хрестоносцями, нескінченні потоки паломників до Гробу Господнього, під час яких реєструвалися свідчення очевидців.

Частина тих записів виглядає правдоподібними, інші тенденційними. Мало маємо свідчень, щоб римські папи висловлювали свою точку зору на сходження Святого Вогню. Водночас бачимо і політичні спекуляції навколо Святого Світла, коли для грецьких православних Вогонь сховався, а для латинських вірних – ні.

Апокрифічно і дивно звучить розповідь монаха Діодора, який, сховавшись у Кувуклії, таємно від усіх спостеріг появу Світла. Читаючи інтерв'ю єрусалимських єпископів та патріархів, складається враження, що Світло може сходити і за посередництвом людини. Потрібна велика Віра, щоб зрозуміти, що чудо – можливе, що чудо – потрібне, адже Віра породжує чудо.

Визнання чуда Святого Світла є визнанням воскресіння Ісуса Христа. Якби Христос не воскрес – «даремною була б віра наша», незважаючи на умову, чи Світло загорається, а чи віддається дань традиції.

Література

1. Арабский философ аль-Джахиз (848 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 56 – 57.
2. Араб Ибн аль-Касс (940 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 61 – 68.
3. Арабский историк аль-Масуди (940 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 60 – 61.
4. Балух В.О. Візантиністика. – Чернівці: Книги XXI, 2006. – 606 с.
5. Історія української культури. – Львів: Видання Івана Тиктора, 1936. – 718с.
6. Исландский аббат Николай Бергсон (1154 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 178 – 180.
7. История Амвросия // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 195 – 101.
8. История Бартольфа (1101 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 123 -127.
9. Итальянский историк Кафаро (1101 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 118 – 111.
10. Епископ Христовул (1948 – 1999) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 264 – 267.

11. Кодекс «L» (1101 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 113 – 121.
12. Летопись английского игумена Ричарда // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 191 – 195.
13. Мизак Н.С. «Сподобив єси бачити нас, Господи» // Буковинський журнал. – Чернівці: Букрек, 2012. – № 1 (84). – С. 151 – 165.
14. Мудеревич В.І. Емпіричний досвід ігумена Данила у контексті становлення давньоруської паломницької традиції // Феномен релігії у творах античних і середньовічних мислителів / за ред. чл.-кор. НАПН України Балуха В.О. – Чернівці: Рута, 2012. – С. 116 – 151.
15. Патриарх Диодор I (1981 – 2000 гг.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 259 – 261.
16. Перс аль-Бируни (1000 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 77 – 86.
17. Петр Достопочтенный (1147 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 174 – 176.
18. Пресвитер Отмар (X в.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 69 – 70.
19. Преподобный Феодор Савваит (816 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 51 – 56.
20. Послание клирика Никиты Константину VII Багрянородному (947 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 71 – 76.
21. Послание Арефа Дамасскому эмиру (910 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 59 – 60.
22. Речь Папы Урбана II (1095 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 101 – 105.
23. Рихард Благословенный (1017 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 91 – 97.
24. Русский игумен Даниил (1105 – 1107 гг.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 151 – 164.
25. Святой Григорий, правитель Армении // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 51.
26. Французский монах Бернард (867 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 57 – 58.
27. Французский летописец Фульхерий (1101 г.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 113.
28. Французский епископ Одольрик (1015 – 1018 гг.) // Харикис К. Скарлакидис. Святой свет в Великую Субботу на Гробе Господнем. Сорок пять исторических свидетельств (IV – XVI вв.). – Афины, 2012. – С. 98 – 101.

Nestor Myzak

Medieval chronicles of the Holy Sepulchre in the World

The article tells about the miracle of descent of the Holy Light in the Holy Sepulchre of Jerusalem, chronicles analyzed, the evidence of Christian and Muslim scholars, historians, bishops and pilgrims who have different opinions on a wonderful event.

Keywords: Resurrection, Church of the Holy Sepulchre, the Holy Sepulchre Edicule, Holy Light, Holy Fire, a lamp, a pilgrimage, chronicles, certificates, and politics.

Нестор Мызак

Средневековые хроники о Святом Свете в Гробе Господнем

В статье рассказывается о чуде схождения Святого Света в Гробе Господнем города Иерусалима, анализируются хроники, свидетельства христианских и мусульманских ученых, историков, иерархов и паломников, которые по разному оценивают чудесное происшествие.

Ключевые слова: Воскресение Господнее, Храм Гроба Господнего, Гроб Господний, Кувуклия, Святой Свет, Святой Огонь, лампада, паломничество, хроники, свидетельства, политика.